IN MEMORIAM

BERTIL MALMBERG
(1913 – 1994)

Prin moartea lui Bertil Malmberg lingvistica a pierdut pe unul dintre cei mai reprezentativi maeştri din a doua jumătate a secolului al XX-lea.

Născut în Helsinborg, în sudul Suediei, şi-a făcut studiile de lingvistică romanică la Universitatea din Lund, unde l-a avut ca profesor pe Alf Lombard. Le-a terminat cu o teză de doctorat susținută în 1940. Spre deosebire de fostul său profesor, s-a simțit atras de problemele de fonetică şi lingvistică generală, pe care le-a cultivat tot timpul vieții.

În domeniul foneticii se remarcă, alături de G. Fant, prin cercetări de pionierat în Suedia. A introdus analiza spectrografică a sunetelor, pe care a folosit-o în descrierea accentului şi vocalelor suedeze. Un rol important în această analiză l-a avut perspectiva structuralistă în care a acordat un rol important rolului opozițiilor, aşa cum rezultă şi din titlul importantului articol publicat în 1956 în volumul omagial dedicat lui Roman Jakobson (*Distinctive Features of Swedish Vowels. Some Instrumental and Structural Data*). Este autorul primului articol despre fonologie publicat în Suedia: *Vad är fonologia?* „Ce este fonologia?" (1939). Principiile fonologiei le-a explicat şi în *Die Quantität als phonetisch-phonologischer Begriff* (1944) şi într-o serie de lucrări consacrate limbilor romanice, menționate mai jos. De altfel, a înființat un laborator de fonetică, transformat ulterior în departamentul de fonetică şi lingvistică generală al Universității din Lund. La acest departament au făcut studii de specialitate şi lingvişti străini, printre care şi colegul Andrei Avram. Manualul său de fonetică (*Manual of Phonetics,* 1968) a fost tradus în diverse limbi.

În domeniul lingvisticii generale s-a remarcat prin dezvoltarea ideilor şcolii lingvistice de la Praga şi a concepției lui F. de Saussure. Una dintre principalele idei abordate de B. Malmberg a fost teoria semnului lingvistic (vezi *Le langage – signe de l'humain,* 1979), urmată de cercetări referitoare la limbajul copiilor, bilingvism, învățarea limbii, teoria informației. Volumele sale *New Trends in Linguistics,* 1964 (ediție suedeză, 1959 şi *Les nouvelles tendances de la linguistique,* 1966), *Structural Linguistics and Human Communication,* 1965, *Analyse du language au XXe siècle. Théorie et méthodes,* 1983, sunt opere fundamentale, în care gândirea carteziană a lui B. Malmberg este exprimată cu o claritate uimitoare, aceea a marilor lingvişti. A avut o preocupare constantă în prezentarea ideilor înaintaşilor, printre ultimele sale lucrări fiind cunoscuta *Histoire de la linguistique – de Summer à Saussure* (1991).

DACOROMANIA, serie nouă, III–IV, 1998–1999, Cluj-Napoca, p. 251-253

Pregătirea completă de romanist i-a permis să aplice ideile structuraliste la studiul limbilor romanice. La volumele *Le système consonantique du français moderne* (1943) şi *Études sur la phonétique de l'espagnol parlé en Argentine* (1950), printre primele lucrări de fonologie romanică, se adaugă o serie de articole importante, reunite în volumele *Estudios de fonética hispánica* (1965) şi *Phonétique générale et romane* (1971). Dintre acestea, articolul *La structure phonétique de quelques langues romanes,* publicat prima dată în „Orbis", XI, 1962, p. 131-178, este fundamental (printre altele prezintă conceptul de sistem maximal şi minimal în franceză şi spaniolă). În domeniul spaniol punctele lui de vedere au revoluționat fonetica şi fonologia istorică, pentru care a oferit numeroase puncte de vedere noi (transformarea lui *f-* în *h-,* reducerea grupurilor consonantice etc.).

Am afirmat mai sus şi nu pot să nu repet că lucrările lui B. Malmberg se caracterizează printr-o claritate excepțională, ieşită din comun. Al. Rosetti mi-a mărturisit în diverse ocazii admirația pentru ideile maestrului suedez. I-am împrumutat o dată un volum al lui Malmberg; mi l-a restituit cu un bilețel cu „mulțumesc pentru prețiosul Malmberg".

L-am cunoscut şi l-am ascultat pentru prima dată la colocviul de civilizații, literaturi şi limbi romanice de la Bucureşti (1959), când a prezentat raportul *L'extension du castillan et le problème des substrats.* Am devenit de-atunci un admirator şi un elev al lui (l-am considerat nu o dată profesorul meu de la o universitate la distanță). Era în epoca în care mă introdusesem în studiul iudeospaniolei. După ce, la început, înainte de a cunoaşte gândirea lui B. Malmberg, începusem să explic evoluția iudeospaniolei prin influența factorilor externi, am devenit şi am rămas până astăzi, datorită lui B. Malmberg, un convins partizan al rolului factorilor interni în evoluția iudeospaniolei. Ulterior, am extins acest punct de vedere la fonetica şi fonologia istorică a limbii române, ajungând la soluții noi pentru transformarea opoziției de cantitate consonantică într-o opoziție de calitate consonantică (rotacismul, tratamentul sonantelor româneşti). Tot lui B. Malmberg îi datorez şi felul cum am abordat problema limbilor în contact.

Am avut şi ocazia, în 1965, să beneficiez de o bursă de trei luni obținută de Alf Lombard ca să lucrez cu Bertil Malmberg, deşi relațiile dintre ei nu erau cele mai cordiale. În discuțiile zilnice îi expuneam gândurile mele (era în epoca în care îmi elaboram teza de doctorat, al cărei conducător era Iorgu Iordan). Le asculta atent, cu privirea aparent absentă şi gravă, fixată într-un spațiu pe care îl localizam undeva la piciorul scaunului pe care stăteam (probabil datorită bărbiei sale bine cunoscute). Când terminam (uneori chiar înainte) îşi ridica ochii albaştri şi făcea comentarii cu o satisfacție evidentă (chiar bucurie) că putea să mă ajute. Se deschidea dintr-o dată (uneori chiar zâmbea) când constata că ideile sale dădeau roade. Îl încânta când formulam timide întrebări care necesitau explicații suplimentare ideilor expuse în lucrările sale. M-am bucurat de prietenia lui atât în

Suedia (nu pot uita seara de Sfânta Lucia, din 1965, petrecută la el acasă, cu familia), cât şi în alte ocazii.

L-am considerat totdeauna tânăr, chiar foarte tânăr, fiindcă n-a încetat până la sfârşit să-şi exprime punctele de vedere, chiar dacă uneori simţea nevoia să revină pentru a le nuanţa sau chiar modifica. Iată de ce când am aflat că maestrul meu de la distanţă nu mai poate reveni asupra celor afirmate mi-am dat seama că a îmbătrânit dintr-o dată aşa de mult, încât n-a mai vrut să trăiască. Ideile sale vor rămâne însă tinere, peste ani, un bun al tuturor.

MARIUS SALA
Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti”
Bucureşti, Calea 13 Septembrie, 13